

Отримано: 1 вересня 2019 року

Прорецензовано: 16 вересня 2019 року

Прийнято до друку: 23 вересня 2019 року

e-mail: Natali.korotka@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-7(75)-160-163

Коротка Н. В. Дискусія на заняттях з англійської мови як метод формування комунікативних навичок у вищому навчальному закладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 7(75), жовтень. С. 160–163.

УДК 811.111.81-13

Коротка Наталія Володимирівна,
доцент
Державний університет інфраструктури та технологій

ДИСКУСІЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті обґрунтовано важливість використання методу дискусії при навчанні іноземної мови у ВНЗ, виділені характерні ознаки методу дискусії, визначено основні етапи дискусії, а також надано рекомендації викладачам щодо її проведення в аудиторії. Визначено, що дискусія є одним із важливих методів навчання, це – самостійний метод інтерактивного навчання, який представлений безліччю модифікацій, що розрізняються способами організації процесу обговорення. У статті підтверджено, що метод дискусії відноситься до категорії складних, а його продуктивність залежить від ступеня активності студентів, яку потрібно вміло «розв'язувати» і ненав'язливо направляти.

Ключові слова: дискусійні вміння, іноземна мова, комунікативна навичка, метод дискусії, співрозмовник.

Natalia Korotka,
docent
State university of infrastructure and technologies

DISCUSSION AT THE ENGLISH LESSONS AS A METHOD OF FORMATION COMMUNICATION SKILLS IN THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article substantiates the importance of using the method of discussion in teaching foreign language in high school, highlights the characteristic features of the discussion method, and identifies the main stages of the discussion, as well as recommendations to teachers for its conduct in the classroom. It is determined that the discussion is one of the important methods of learning – it is an independent method of interactive learning, which is represented by many modifications, different ways of organizing the discussion process. The article confirms that the method of discussion belongs to the category of complex methods, and its productivity depends on the degree of students' activity, which must be skillfully “unleashed” and unobtrusively directed. The method of discussion as one of the methods of problem learning is increasingly used in foreign language classes, including professionally-oriented learning, mainly because it allows to seamlessly integrate the knowledge of students from different areas in solving a problem, makes it possible to apply language knowledge and skills in practice, generating new ideas. In order that the discussion does not become unmanageable in the conversation, the teacher needs to take the following actions: familiarize students with the principles of discussion; define the range of discussion; create alternative groups or groups; conclude each statement with specific proposals/conclusions.

Key words: discussion skills, foreign language, communication skill, interlocutor, method of discussion.

Сучасне навчальне заняття – це форма організації навчання, яка забезпечує активну та планомірну навчально-пізнавальну діяльність групи студентів певного віку, складу та рівня підготовки (групи), спрямовану на вирішення поставлених навчально-виховних завдань. Вимоги до заняття визначають необхідність постановки чіткої мети на початку і отримання конкретного результату в кінці. Отже, зростають і вимоги до методів, за допомогою яких вибудовується «освітній маршрут» заняття від цілі до результатів.

Метод (буквально шлях до чогось) означає спосіб досягнення мети, певним чином впорядковану діяльність. Методом навчання називають спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студентів, діяльності, спрямованої на рішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання. Методи навчання є одним з найважливіших компонентів навчального процесу. Без відповідних методів діяльності неможливо реалізувати цілі і завдання навчання, досягти засвоєння студентами певного змісту навчального матеріалу.

Відомо, що вірний метод – найкоротший шлях до бажаного результату. Людством накопичена безліч методів діяльності, проте зміна цілей, безперервне ускладнення завдань та поява нових можливостей вимагають постійного оновлення методів вирішення поставлених цілей і завдань. Сказане вище має пряме відношення і до навчання. Оскільки навчання – це «складний процес, що передбачає здійснення двох основних видів діяльності: викладання і навчання, що проявляються в їх діалектичній єдності» [3, с. 8], остільки методи навчання – це, з одного боку, методи викладання, з іншого боку, – методи навчання. У зв'язку з цим, викладач повинен не тільки передавати інформацію зі свого предмета, але планувати, організувати, активізувати і контролювати навчальну діяльність учня таким чином, щоб той міг не тільки оволодіти сумою знань і умінь, але й стати активним учасником пізнавальної діяльності, де «розвиток пізнавальної активності здійснюється не як навчання прийомом рішення задач, а як виховання творчого мислення в умовах дидактично організованого діалогу і ситуацій групового мислення» [3, с. 8].

Одним із важливих аспектів навчання іноземній мові є використання отриманих знань у діалогічному мовленні для подальшого їх закріплення. Дослідженням різних аспектів діалогу особистостей займалися М. М. Бахтін, М. С. Глазман, Б. М. Кедрів, О. Н. Соколов, М. Р. Ярошевський, Ю. А. Шрейдер, Ю. Н. Смельянов, Н. О. Іл'їна, О. О. Леонт'єв, Ю. М. Караулов, Т. Р. Вінокур, О. В. Орлов, А. М. Матюшкін, Т. З. Серова, В. П. Сусов, Л. В. Славгородська та ін. Слід відзначити не подоланий і сьогодні розрив між високим рівнем теоретичного осмислення діалогу як необхідної для особистості середовища спілкування і його практикою в різних суспільних інституціях. Це пояснюється збереженою монологічністю методів

освіти і виховання, в рамках яких студенти розглядаються як об'єкт цих методів, а не як повноправний колективний суб'єкт цих процесів. Усвідомлення того, що діалог виступає як середовище, в якому тільки й можливі процеси освіти і виховання особистості майбутнього фахівця, передбачає їх здійснення в діалогічному режимі. Таке навчання дозволить ефективно здійснювати взаємодію в професійній сфері, брати участь у науковому діалозі, який слід визнати середовищем професійного спілкування людей. Дидактичне моделювання наукового діалогу виступає найважливішим завданням організації навчального процесу у ВНЗ. Науковий діалог лежить в основі такої форми спілкування як наукова дискусія.

Метод дискусії виступає базовим в системі інтерактивних методів навчання, включаючись в кожен з них як необхідна складова. Разом з тим, дискусія може виступати і як самостійний метод інтерактивного навчання, представлений безліччю модифікацій, що розрізняються способами організації процесу обговорення. У перекладі з латинської мови «*discussio*» – це дослідження або розбір. Інакше кажучи, це колективне обговорення конкретної проблеми, питання або зіставлення різних позицій, інформації, ідей, думок і пропозицій.

Під час дискусії опоненти можуть або доповнювати один одного, або протистояти один іншому. У першому випадку більше будуть виявлятися якості, властиві діалогу, у другому – дискусія носитиме характер спору, тобто відстоювання своєї позиції. Як правило, у дискусії присутні обидва ці елементи. Якби характеристики не переважали у дискусії, чи то це взаємовиключна суперечка, чи то це діалог у діловому режимі, головний фактор для підвищення ефективності будь-якої дискусії – це зіставлення різних позицій дискутантів.

Метод дискусій як один з методів проблемного навчання знаходить все більше застосування на заняттях з іноземної мови, в тому числі при професійно-орієнтованому навчанні, головним чином тому, що він дозволяє органічно інтегрувати знання студентів з різних областей при вирішенні якоїсь проблеми, дає можливість застосувати мовні знання і навички на практиці, генеруючи при цьому нові ідеї. Навчання іноземній мові в цілому, що включає в себе найрізноманітніші види мовної і розумової діяльності, сприяє формуванню у студента здібності ясно мислити, критично сприймати інформацію, виділяти в ній головну думку і знаходити засоби та аргументи для її підтвердження та обґрунтування, а отже, сприяє розумінню будь-якого теоретичного матеріалу. Свідоме засвоєння учнями відповідного дидактичного матеріалу, що викладається викладачем, передбачає володіння навичками аргументаційного сприйняття мови. Крім того, засвоєння норм раціонального мовного спілкування, правил ведення дискусій сприяє формуванню самостійного критичного мислення і відповідального ставлення до мови, що є однією з найважливіших вимог, які пред'являються до сучасного фахівця в будь-якій області діяльності.

Навчання студентів іноземній мові вимагає їх залучення у процес багатосторонньої комунікації при створенні різних ситуацій, що імітують реальне професійно-орієнтоване спілкування. Цьому сприяє впровадження в освітній процес інтерактивних методів навчання іноземної мови.

Базовим у системі інтерактивних методів навчання є метод дискусії, який представлений безліччю модифікацій, що розрізняються способами організації процесу обговорення. Дискусією називають такий публічний спір, метою якого є з'ясування і зіставлення різних точок зору, пошук, виявлення істинної думки, знаходження правильного рішення спірного питання [1, с. 12].

Виділяють наступні етапи проведення дискусії:

1. Студенти самі висувають цікаві для них проблеми. Потім у процесі групової дискусії вони мають проблеми за ступенем важливості, значущості і виділяють найбільш «гостру» для вивчення в малих групах.
2. Викладач висуває групі необхідний матеріал (концепції, принципи, факти, погляди) – базові відомості з досліджуваної проблеми, а також наукову літературу, довідники, словники.
3. Виділена проблема стає предметом вивчення та обговорення в кожній малій групі.
4. Усі групи послідовно пред'являють свій матеріал (факти, приклади, вироблену точку зору, позиції) всій навчальній групі.
5. Далі йде загальна дискусія: аналіз висловлених позицій, прийняття найбільш перспективних, доповнення, взаємозбагачення різних точок зору, розширення уявлень, установок, способів поведінки, зміна ставлення до себе, до інших, до світу.
6. Після закінчення роботи проводиться опитування, при якому члени групи повинні висловитися з приводу ефективності дискусії та своєї ролі в обговоренні проблеми [5, с. 8-9].

Метод дискусії відноситься до категорії складних. Його продуктивність залежить від ступеня активності студентів, яку потрібно вміло «розв'язувати» і ненав'язливо направляти [4, с. 116]. Основні умови успішності спілкування під час дискусії: 1) відповідність ситуації спілкування потребам студентів; 2) протилежні точки зору повинні мати приблизно рівну кількість прихильників; 3) послідовність всіх етапів дискусії, а також оптимальні витрати часу на кожен етап.

Ефективність дискусії підвищується поділом навчальної групи на підгрупи із подальшою організацією діалогу між ними. У кожній з підгруп між учасниками розподіляються основні ролі-функції. Для того, щоб дискусія не перетворилася в некеровану розмову, необхідно вжити наступні заходи:

- 1) ознайомити учнів з принципами ведення дискусії;
- 2) визначити діапазон дискусії;
- 3) кожна висловлена пропозиція має бути піддана осмисленню та тлумаченню;
- 4) створити альтернативні групи або групи однодумців при виникненні протиріч у судженнях;
- 5) завершувати кожен виступ конкретними пропозиціями/висновками.

Роль керівника проведення дискусії може на себе взяти не тільки викладач, а й студент. Особливу увагу ведучому необхідно звернути на наступні питання:

- 1) розуміння між учасниками дискусії;
- 2) членство, тобто наскільки група прислухається до думки кожного учасника дискусії;
- 3) атмосфера, тобто як учасники ставляться один до одного, як виражають свої емоції;
- 4) норми (процедури), тобто принципи, згідно з якими учасники вирішили проводити дискусію (час на окремі виступи, послідовність виступів, способи вираження згоди або незгоди) [2, с. 75].

Для успішного проведення дискусії студенти повинні оволодіти такими вміннями, які підвищують ефективність групового обговорення:

1) уміння ставити питання, які стимулюють більш чітко формулювати й аргументувати думки («What do you mean when you say that...?», «Could you prove it?»),

2) вміння здійснювати парафраз – повторення висловлювання виступаючого з метою стимулювання переосмислення та уточнення змісту («You say that...?», «Did I understand right that...?»):

3) вміння демонструвати нерозуміння з метою уточнення і деталізації висловлювання («I'm sorry, I don't really understand what you mean. Can you give more details or examples?»);

4) уміння висловити сумнів, щоб позбавлятися від слабо аргументованих і непродуманих висловлювань («Is it really so? Are you sure?»).

Застосування методу дискусії дозволяє формувати базові дискусійні вміння засобами іноземної мови: свідоме ставлення до розгляду висунутих проблем; активність і самостійність в обговоренні проблем; мовну культуру і культуру мовної поведінки, творчого оперативного мовленнєвого процесу; спрямованість на виявлення причин виникаючих проблем і установку на їх вирішення в подальшому; уміння уявляти собі смислове поле співрозмовника в момент взаємодії і після нього, зіставляти наявне та бажане, залежно від індивідуальних характеристик співрозмовника вибудовувати стратегію і тактику ведення дискусії (Ти-позиція) [1, с. 12].

При використанні цього методу також: створюються умови для використання особистого життєвого досвіду і раніше отриманих знань для засвоєння нових; виробляється вміння діяти в інтересах групи, оскільки обговорення і рішення проблем відбувається в процесі керованого групового спілкування; з'являється зацікавленість повага до співрозмовників, що і веде до формування колективу [1, с. 12]. Таким чином, використання дискусії при навчанні іноземної мови у ВНЗ сприяє успішному формуванню комунікативної компетенції студентів.

При використанні дискусій у навчальній практиці ВНЗ, а зокрема при навчанні іноземної мови, необхідно враховувати специфіку цього методу. Дискусія на заняттях іноземної мови як елемент навчального курсу відрізняється від дискусій, що проходять в реальному житті, наприклад, в політиці, в науці, суспільному житті, перш за все своїми цілями. Тут не стільки важливо знайти рішення якоїсь проблеми, скільки придбати певні навички, досвід, застосувати й закріпити вже наявні знання та вміння в ході обговорення, тобто дискусійне заняття виконує навчальну функцію. Друга функція, що розвиває, пов'язана зі стимулюванням творчої активності учнів, з розвитком їх логічних здібностей, вмінням мислити самостійно, аргументувати і доводити свою точку зору, а також з формуванням загальної культури мовлення, культури дискусії та полемічної майстерності. Третя функція, виховна, полягає у формуванні соціальної компетенції учнів.

Групова організація роботи учнів у процесі проблемного навчання призводить до зміцнення міжособистісних відносин, розвиває взаємодію у навчальному мікросоціумі: рішення проблемних завдань проводиться, як правило, в групах невеликого і середнього розміру. У ході дискусії вони вчаться взаємодіяти один з одним, приходять до згоди з якихось питань, виробляють загальну стратегію і тактику, іноді поступатися та йти на компроміс. Виключно важливим умінням, що формується на занятті-дискусії, є уміння слухати свого опонента, поважати його думку і розуміти або, принаймні, намагатися зрозуміти доводи іншої сторони.

Вміння слухати – це необхідна умова правильного розуміння позиції опонента, вірної оцінки існуючих з ним розбіжностей, запорука успішного ведення спору, істотний елемент культури дискусії. Без уміння слухати ніякі здібності і знання, гострота розуму і швидкість реакції не допоможуть. Це як раз те вміння, якого нам часто не вистачає в житті, через що відбувається багато конфліктів між людьми, групами людей і навіть цілими народами. У цьому плані виховне значення дискусії важко переоцінити.

Ще однією особливістю дискусійного заняття є умовність ситуації, що у цілому властиво навчанню іноземної мови у відриві від мовного середовища. Навчальні цілі задають певні умови, в яких протікає обговорення та які неминуче несуть в собі елемент штучності, оскільки ніякі методи та технічні засоби не дають можливість створити реальне мовне середовище. Треба виходити з того, що повністю позбутися від цієї «штучності» неможливо, та й недоцільно, її необхідно якомога більше скоротити і по можливості звести до мінімуму.

При навчанні іноземних мов ми змушені обмежитися умовно-мовними вправами і ситуаціями, за допомогою яких можна створити мотивацію для іншомовного висловлювання. Процес оволодіння іноземною мовою буде ефективним, якщо він придбає характеристики природного процесу оволодіння мовою і максимально наблизиться за своїми основними параметрами до умов керованого оволодіння мовою в природній мовній ситуації [4, с. 12].

У навчальних умовах можливе занурення в мову тільки на спеціально відібраному і методично організованому мовному і мовному матеріалі. Відбір останнього здійснюється з урахуванням труднощів у засвоєнні цього матеріалу і важливості його для комунікації. Тому, використовуючи дискусію у навчальному процесі, особливого значення набуває підготовчий етап.

Не применшуючи значення другого етапу – власне дискусії, яка є кульмінацією заняття, необхідно приділити достатньо часу підготовці дискусії, ретельно продумавши і розподіливши ролі учасників, послідовність виступів і, звичайно, мовної сторони заняття: попередньо повинен бути опрацьований відповідний матеріал, вивчені і закріплені необхідні лексичні одиниці та граматичні структури. Це не означає, що вся відповідальність лягає на викладача, а студенти позбавляються свободи вибору і творчості. Викладач може лише задати напрямок дискусії, окреслити питання обговорення, окреслити цікаві проблемні ситуації, а інша робота з пошуку, відбору, аналізу інформації лягає на плечі учнів. Вони можуть брати активну участь у виборі теми, формулюванні проблем, визначенні етапів дискусії, регламенту, підведенні підсумків та ін.

Завдання викладача полягає в тому, щоб створити ситуацію розвитку, що забезпечує учню свободу і одночасно відповідальність у виборі та прийнятті рішень, автономність і незалежність дій. Пріоритет особистості учня, що є основоположним принципом особистісно-орієнтованої концепції навчання, не тільки не знижує ролі викладача, але і робить його завдання ще більш складним, підвищує вимоги до нього як організатора взаємодії між ним і тим, хто навчається.

Підводячи підсумки, хотілося б відзначити деякі переваги дискусії іноземною мовою у порівнянні з дискусією рідною мовою в плані розвитку комунікативної компетенції: саме вивчення іноземної мови сприяє розвитку логічного мислення, дисциплінує, організовує, підвищує самоконтроль.

Останнє дуже важливо, адже, на відміну від спілкування рідною мовою, коли ми говоримо відносно вільно, багатослівно і, піддаючись емоціям, можемо відволіктися від теми, то спілкування іноземною мовою, в рамках навчального процесу, передбачає самоконтроль, необхідність будувати фрази відповідно до чітких правил. Обмеженість лексичного запасу може, як це не парадоксально це звучить, також зіграти позитивну роль, адже мовцю не треба витратити зайвих зусиль на пошук синоніма або якогось яскравого мовного звороту, у нього в розпорядженні є певний набір мовних засобів, які треба актуалізувати у необхідний момент.

Зрозуміти один одного учасники дискусії іноземною мовою можуть іноді навіть краще, чим при спілкуванні рідною мовою, тому що вони націлені на спілкування і, як правило, слухають своїх опонентів, щоб адекватно реагувати на їх висловлювання. Рідною мовою, якщо немає такої установки, опоненти не слухають і не чують один одного, і в цьому сенсі мова опонента схожа на іноземну мову, тобто чужа, незрозуміла мова. Щоб зрозуміти людину, яка говорить іноземною мовою, треба вивчити цю мову. Щоб зрозуміти свого співрозмовника-співвітчизника, треба просто навчитися слухати і намагатися зрозуміти суть сказаного іншою стороною. У цьому сенсі дискусії будь-якою мовою є універсальним засобом навчання міжособистісного спілкування.

Перефразовуючи відомий вислів: «Істина народжується в суперечці», можна було б сказати: «Особистість народжується (формується) у дискусії». Це, звичайно, в певній мірою перебільшення, але, тим не менш, тут важливо враховувати, що дискусія як елемент навчального процесу не ставить своєю метою знайти істину або вирішити якусь проблему, і це не суперечка заради суперечки. Тут, як і в спорті, важлива не перемога, а участь.

Таким чином, дискусійний метод дозволяє не тільки виховувати мовну культуру, а й спонукати студентів до пошуку самостійного вирішення обговорюваних проблем, що, в свою чергу, є стимулом, рушійною силою пізнавальної діяльності. Застосування дискусії при навчанні іноземної мови формує у студентів культуру творчого мислення, створює умови для використання особистого життєвого досвіду і отриманих раніше знань для засвоєння нових, а в сукупності з іншими дослідницькими та проблемними методами дає можливість підготувати фахівців, здатних орієнтуватися у швидко мінливих інформаційних потоках і готових до відкритого та конструктивного діалогу з представниками інших культур.

Література:

1. Виноградова О.С. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции с использованием проблемных методов обучения ИЯ на продвинутом этапе специализированного вуза (на материале английского языка) : дис....канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 2003. 24 с.
2. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник / за заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. Щецін : Вид-во \VSAP, 2005. 170 с.
3. Матюшкин А. М. Проблемность. Диалог. Понимание. *Проблемность и диалог в современном образовании в эпоху глобализации. Материалы III Московской международной конференции.* М.: 2003. С.8–12.
4. Пионова Р.С. Педагогика высшей школы: учеб. пособие. М.: Университетское, 2002. 256 с.
5. Реутова Е.А. Применение активных и интерактивных методов обучения в образовательном процессе вуза (методические рекомендации для преподавателей Новосибирского ГАУ). Новосибирск: Изд-во НЕАУ, 2012. 58 с.